

Un falsificator de documente și hrisoavele false ale orașelor Țirgoviște (1640) și Pitești (1438)

MARCEL DUMITRU CIUCA

Este îndeobște cunoscut că, din totdeauna, autorii și beneficiarii falsurilor documentare au urmărit obținerea de venituri bănești, bunuri materiale, privilegii, ranguri de noblețe etc. Zicala „ai carte, ai parte“ era expresia unei realități care îi făcea pe cei care nu aveau „carte“ să suporte necazuri dintre cele mai grele, ceea ce îi determina ca, prin orice mijloace, să încerce să obțină atestatele drepturilor lor. Într-o asemenea situație deosebită s-a aflat obștea orașului Țirgoviște în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când a fost pe punctul de a-și pierde ocina și drepturile pe care le avusese, din cauză că nu deținea hrisoavele de moșie care le consfințeau. În aceste împrejurări a apărut un falsificator care s-a oferit să ajute pe țirgovișteni să iasă din impas, oferindu-le ceea ce ei căutau cu ardoare: hrisovul dat de Matei Basarab pentru moșia orașului lor.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, locuitorii orașului Țirgoviște au avut de luptat de două ori pentru apărarea moșiei obștești: prima dată în timpul domniei lui Alexandru Suțu (1818—1820) și a doua oară în împrejurările călcării ei de către boierii Văcărești¹.

Situația creată Țirgoviștei în timpul domniei lui Alexandru Suțu se încadrează într-un fenomen mai larg ce se manifesta în Țara Românească și Moldova în perioada de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, în urma căruia crește numărul orașelor și țărgurilor dependente².

Cele întimplate, în domnia Suțului, în vechea capitală a Țării Românești au impresionat opinia publică și au fost relatate de contemporani³, iar acțiunea

¹ Radu Gioglovan, *Două procese pentru apărarea moșiei orașului Țirgoviște în sec. XIX*, în „Studii și articole de istorie“, II, 1957, p. 459—480.

² *Istoria României* (tratat), III, București, 1964, p. 679. Vechi orașe libere cad în dependența feudală în această perioadă. Așa a fost cu moșiile orașelor: Ploiești (1775), Craiova (1764), Birlad (1757) etc.

³ Sint cunoscute relatările consulului austriac din București, Fleischhackl von Hakenau, către Metternich (*Documente privind istoria României, Colecția Eudoxiu Hurmuzaki* (seria nouă), vol. II (*Rapoarte consulare austriece*, 1812—1823, ed. acad. Andrei Oțetea, București, 1967, p. 591—593, 619—621), cit și cele ale secretarului consulatului rusesc, Ignatie Iakovenko. (Acesta și-a publicat corespondența din București în lucrarea *Moldavia i Valahia vâ 1820 po 1829 godâ*, Petersburg, 1834. Conținutul scrisorilor a fost cunoscut specialiștilor români din rezumatele lor, comunicate de economistul Ludovic Cozma, în *Moldova și Muntenia de la 1820 până la 1829 — în 53 de scrisori. Traducere și prescurtare din rusește*, în „Neamul Românesc Literar“, an II, 1910, nr. 32, p. 499—506; nr. 33, p. 515—519; nr. 36, p. 569—573; nr. 37, p. 586—589; nr. 38, p. 595—602, după care au fost reluate de Gh. Bezviconi, în *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 201—252). Cronicarii Naum Rîmniceanu (vezi în „Biserica Ortodoxă Română“, XIII (1889—1890), p. 275—276) și Zilot Românul (vezi *infra*, nota 5), Ion Ghica (în *Scrisori către V. Alecsandri*, publicate de C. I. Bondescu și D. Mărăci-neanu, București, 1940, p. 222), ca și francezul J. Vaillant (în *La Romanie, ou histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, ardialens, vallaques et moldaves, résumés sous le nom de romans*, II, Paris, 1844, p. 305—306) redau evenimentele de la Țirgoviște.

țirgoviștenilor pentru apărarea moșiei lor a fost apreciată de istorici drept „cea mai violentă și cea mai caracteristică luptă a orașenilor împotriva stăpînilor feudali“⁴.

Domnul Alexandru Suțu, așa cum arată și cronicarul contemporan Zilot Românul⁵, motiva acțiunea sa astfel: că „acest oraș Țirgoviștea nu ar fi avut seneturi de stăpînire a moșiei sale, ci ar fi hrăpire și, ca un lucru ce rău să stăpînește de țirgovișteni, să li să ia și, de vreme că rămîne apoi moșie slobodă, să o stăpînească Măria Sa, ca un domn și stăpînitor ce este, căci tot ce este slobod (zicea preputorii și adăoga, a întări cuvîntul, și Măria Sa) domnesc să cheamă“⁶. Țirgoviștenii pretindeau că stăpînesc moșia de veacuri, fiind dobîndită de strămoșii lor prin fapte de vitejie, și reclamau că deși cîndva fusese moșie domnească, domnul nu avea dreptul să-i îndepărteze de pe ea, căci o stăpîniseră de sute de ani, adică de mult mai mult decît prevedea chiar legea romană de prescripție a proprietății⁷. Dar ei nu aveau documentele care să le ateste stăpînirea. Cînd delegația celor 120 de țirgovișteni a ajuns la palatul domnului, în 20 octombrie 1820, boierii au cerut să vadă documentele pe care se întemeia plîngerea lor, pentru ca să dea o hotărîre definitivă conformă cu acestea. Delegații socotînd că actele moșiei orașului lor se află la marele postelnic, l-au pus pe acesta să jure în fața altarului că nu sînt la el⁸.

Sprijinit de partida sa din rîndul boierilor și în înțelegere cu Pini, consulul general al Rusiei la București, prin pedepsirea conducătorilor țirgoviștenilor ajunși la București, Alexandru Suțu a reușit să obțină iscăliturile delegaților orașului pentru cedarea moșiei. Noua situație nu a durat mult, căci, după moartea lui Alexandru Suțu, la 18 ianuarie 1821, două delegații de țirgovișteni au venit la București pentru moșia orașului lor și au cerut de la văduva doamnă Eufrosina Suțu „iscăliturile ce în silă ni li-au luat potrivnicii noștri, cum și două hrisoave, unul al răposatului întru fericire Matei Basarab voevod și altul al răposatului întru fericire Constantin Brîncoveanu voevod“⁹. Văzînd că se tergiversează rezolvarea doleanțelor lor, o nouă delegație, de 400¹⁰ de țirgovișteni se înfățișează boierilor ocfrmuitori ai Țării Românești cerînd înapoierea moșiei, iscăliturile luate cu forța și hrisoavele domnilor Matei Basarab și Constantin Brîncoveanu, care „de nu vor fi la Măria Sa Doamna date, dumnealui vornicul Nicolae Golescu să răspundă dumneavoastră unde le-au dat, avînd bună încredințare de la pîrinții noștri că la dumnealui răposatul ban Golescu au fost și că acele hrisoave, fiind cu mari blestemuri, ne-au ferit dumnealui răposatul de bănuiala ce aveam la

⁴ *Istoria României*, III, p. 681.

⁵ Scrierea lui Zilot Românul — *Domnia a treia a lui Alexandru vodă Suțu, ce i să zicea și Dracache* — publicată de Gr. Tocilescu, în *Scrierile inedite ale lui Zilot Românul*, „Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie“, an III, vol. V, 1885, p. 58—88, în care vorbește pe larg despre acțiunea țirgoviștenilor, a fost folosită mai puțin de cei care s-au ocupat de evenimente. Cronicarul bucureștean dă și unele episoade mai puțin cunoscute, cum sînt, de exemplu: încercarea lui Suțu de a lua moșia unor mahalale bucureștene, sau înțîlnirea și consultările delegaților țirgovișteni sosiți în capitală, cu bucureștenii, „oameni de toată treapta, iar mai ales din cei mai mici arși și pîrlîți în feluri de chipuri“, fiind vorba despre un moment de solidarizare a locuitorilor celor două orașe. Pentru identificarea lui Zilot Românul vezi: M. D. Ciucă, *Adevărata identitate a lui Zilot Românul*, în „Manuscriptum“, 3/1980, p. 167—173.

⁶ Gr. Tocilescu, *Scrierile inedite ale lui Zilot Românul*, p. 80.

⁷ Ignatie Iakovenko, *Moldavia i Valahia*, p. 2.

⁸ J. Vaillant, *op. cit.*, II, p. 305—306.

⁹ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, XII, București, 1898, p. 484.

¹⁰ Consulul austriac din București, Fleischhackl, dă cifra de 300 deputați (*Documente Hurmuzaki*, II, p. 619—621, doc. nr. 614).

Măria Sa domnul Caragea⁴¹. Doamna Eufrosina a trimis hîrțile privitoare la moșia orașului Tîrgoviște, într-un plic, la Divan, care, la 18 februarie 1821, a hotărît ca ocina să fie din nou în stăpînirea obștei orășenești. În aceeași zi, de față cu peste 50 de delegați tîrgovișteni, toate documentele prin care se înstrăina moșia orașului lor au fost arse chiar în Divan, poruncindu-se logofătului de Țara de Sus să le scoată și din condicile Divanului⁴². Este evident însă că între documentele arse nu s-au aflat și acelea pe care le invocau orășenii în sprijinul drepturilor lor asupra moșiei — respectiv hrisoavele de la Matei Basarab și Constantin Brîncoveanu. În ceea ce le privește pe acestea, Fleischhackl von Hakenau arată că, în aceeași zi, mitropolitul, cu încuviințarea doamnei, a dat o declarație publică, sub amenințarea cu afurisenia, potrivit căreia oricine deține sau are știință de documentele care aparțin din vechime tîrgoviștenilor să le înapoieze sau să dea în vileag pe tănuitor. El găsește că astfel s-a dat deplină satisfacție tîrgoviștenilor care nefîrziat se vor înapoia acasă. La 7 martie 1821, consulul austriac scria lui Metternich că deputații tîrgovișteni s-au înapoiat acasă⁴³.

Domnitorul Grigore Ghica, la 10 februarie 1825, dă tîrgoviștenilor un hrisov prin care le întărește moșia orașului lor, în urma constatării, din hrisoavele bisericilor domnești din Tîrgoviște și din hotărîrea caimacamilor din 18 februarie 1821, că ea a fost „slobodă din vechime, pe seama orașanilor de acolo și stăpînindu-se de dinșii de ani nenumărați, liniștit și nesupărați“⁴⁴.

Hrisoavele de la Matei Basarab și Constantin Brîncoveanu, pe care se bazau tîrgoviștenii în cererea drepturilor lor, nu au apărut niciodată. La 19 august 1831, Comitetul Carantinelor cerea Marii Logofeții a Dreptății să-i trimită o copie după „hrisovul moșii acelu oraș“ Tîrgoviște, pentru a-i cunoaște cuprinsul în vederea stabilirii cheltuielilor făcute în oraș cu boala holerei. Marele logofăt al Dreptății, Iordache Goleșcu, a răspuns următoarele: „căutîndu-să în condicile de hrisoave, nu s-au găsit nici un hrisov a avea orașu Tîrgoviște, căci cele ce se făcuse în domnia răposatului domn Suțu s-au ars în urmă de către Ocîrmuirea țării și orășanilor li s-au dat în urmă carte, care găsindu-să trecută la condică, s-au scos copie întocmai“⁴⁵ și s-a trimis Comitetului. Cînd se cer orașului hrisoavele privitoare la drepturile lui, cu ocazia diferitelor hotărîncii, Magistratul răspunde că nu are acte, ci se bizuie pe tradiție și pe actele moșiilor vecine⁴⁶.

În acest mod se încheie primul episod al luptei tîrgoviștenilor pentru apărarea moșiei orașului, dar și cel de al doilea își va avea originea tot în lipsa hrisoavelor amintite.

Moșia orașului este cotropită încet-încet de către orășeni și de boierii și sătenii învecinați, ceea ce face ca, după 1835, orașul să susțină numeroase procese de hotărîncie⁴⁷. Unul din acestea, lung și greu, a început în 1837 și s-a prelungit pînă în 1872, avînd drept protagoniști orașul Tîrgoviște și pe boierii Văcărești

⁴¹ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 484. Fleischhackl pretinde că el a informat pe boierii ocîrmuitori de sosirea tîrgoviștenilor și le-a recomandat să aplaneze pe cît posibil pricina înainte de intrarea delegației în capitală, pentru a nu tulbura liniștea orașului. Recomandarea a găsit audiență, și adunarea boierilor a intervenit energic pe lîngă văduva doamnă pentru a o determina să restituie hrisoavele confiscate de soțul ei. Scrisoarea lui este din 3 martie și arată că „ieri seara“, adică pe 2 martie, ar fi avut loc arderea hîrtilor predate de doamnă (*Documente Hurmuzaki*, II, p. 619—621, doc. 164).

⁴² *Ibidem*, p. 483; R. Gioglovan, *op. cit.*, p. 464.

⁴³ *Documente Hurmuzaki*, II, p. 619—621, doc. 614, p. 621, doc. 615.

⁴⁴ R. Gioglovan, *op. cit.*, p. 464.

⁴⁵ Arh. St. București, fond Logofeția Dreptății, dosar 4438/1838, f. 2—3. Conceptul adresei Comitetului Carantinelor către Logofeția Dreptății este în fondul Comitetului Carantinelor, dosar 1578 A/1831, f. 394.

⁴⁶ R. Gioglovan, *op. cit.*, p. 464, nota 29.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 467.

(Elena Dudescu și fiul ei Iancu Dudescu). Procesul a pornit de la hotărnicia făcută în 1820, din ordinul lui Alexandru Suțu, în vederea luării în stăpînire a moșiei orașenești. În 1820, hotarnicul, clucerul Goleșcu, ciuntea din ocina orașului 1150 de pogoane pe care le alătura proprietății Văcăreștilor, orașenii neavînd nici o obiecție, deoarece moșia lor devenise în acel moment domnească. În 1827, Elena Dudescu, văduva lui Alecu Văcărescu, a pus pe inginerul hotarnic Teodor Palade să facă hotărnicia moșiei sale, Văcărești, care includea în ea și cele 1150 de pogoane oferite de clucerul Goleșcu în 1820. Dar abia în 1837, epistatul moșiei Văcărești dorește să pună în aplicare această hotărnicie. Din acest moment încep neînțelegerile, deoarece moșia revenind țirgoviștenilor din 1822, ei nu mai acceptă ciuntirea de hotar săvîrșită în 1820. Președintele Magistratului orașului, Mihalache Vlădescu, și Enache Tolea, membru al aceleiași instituții, merg la fața locului cu mai mulți orașeni și strică semnele, restabilind vechiul hotar, anterior hotărnicilor din 1827 și 1820. În 1838, Văcăreștii aduc din nou hotarnicul, dar, după cum reclama Iancu Văcărescu, s-au prezentat și Mihalache Vlădescu și Enache Tolea, „înarmați cu șase puști, în căruță și cu butoaie de rachiu, dimpreună și cu cîțiva oameni“, însă „Prin înțelepte măsuri ce s-au luat s-au risipit acea prostime fără a le lăsa drum de gilcevuri“¹⁸. Din 1837, la Judecătoria Dimbovița începuse procesul între Văcărești și orașul Țirgoviște pentru hotarul dintre moșiile lor. În aceste împrejurări, președintele Magistratului orașului și obștea orașenilor constată cît de folositor le-ar fi fost hrisovul orașului în restabilirea drepturilor lor asupra întregii moșii.

De această situație a căutat să profite un anume Ștefan Vilceleanu. Acesta a creat hrisovul de care aveau nevoie țirgoviștenii și l-a atribuit domnului Matci Basarab, conformîndu-se tradiției locale care conferea acestuia consemnarea privilegiilor orașului într-un asemenea hrisov. Ștefan Vilceleanu a creat hrisoave false și pentru orașele Pitești și Ploiești, ca și zapise de împrumut de bani și ocolnițe de moșii, cum se va vedea mai jos. Probabil că situații asemănătoare celor prin care a trecut orașul Țirgoviște au existat și în orașele amintite mai sus (lipsa hrisoavelor de moșie, existența unor neînțelegeri privitoare la stăpînirea ocinii etc.), ceea ce l-a determinat pe plastograf să ofere „creațiile“ sale.

Desigur că vestea descoperirii hrisovului a creat în rîndul localnicilor o mare bucurie, o frămîntare deosebită, încît nimeni nu s-a gîndit că acesta ar putea să fie fals, ci singura preocupare a fost ca, prin orice mijloace, să intre în stăpînirea aceluia document care putea să le rezolve necazurile legate de stăpînirea moșiei. Dar alte neplăceri se vor adăuga celor inițiale, căci un nou proces, ce se va întinde pe cîțiva ani, îi va implica pe unii dintre ei drept complici la plastografie.

Polițaiul Naum Chirculescu¹⁹, în declarația sa, arată împrejurările în care a fost găsit hrisovul. Reprezentantul ordinii publice țirgoviștene, în iulie 1838, fiind la Pitești, în casa lui Nicolae Chirculescu, fost greșier, l-a cunoscut pe Ștefan Vilceleanu. Pe cînd greșierul căuta niște documente vechi și mai mult rupte, țirgovișteanul ar fi zis că „așa pot fii și sineturile moștenirii orașului nostru Țirgoviște, cele răpuse“, iar gazda, arătîndu-l pe Vilceleanu, i-a spus că acesta ar fi găsit vechile hrisoave ale moșnenilor din Săpata, pe baza cărora aceștia și-au cîștigat dreptățile lor. Polițaiul întîlnindu-l a doua zi pe Vilceleanu și întrebîndu-

¹⁸ *Ibidem*, p. 469. Autorul socotește (p. 470) că datorită intervenției „puternicului boier Iancu Văcărescu“ la Vodă, președintele Magistratului, Mihalache Vlădescu, și mădularul Enache Tolea sînt „suspendarișiți“, la 19 iulie 1839, din atribuțiile lor, dar suspendarea avea alte cauze, după cum se va vedea mai jos.

¹⁹ Declarația lui s-a păstrat în copie nesemnată (Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 395—396). Presupunem că este vorba despre el din afirmațiile care se fac în declarație cu privire la datoria slujbei sale pe linia aflării unor date despre Mihale Grecul.

du-l unde a găsit hrisovul săpătenilor, acesta a spus că de la socrul lui au rămas mai multe „sineturi de pământ“ între care era și acesta, și că „i se pare că ar fi zărit într-însele un hrisov ce pomenea de Tîrgoviștea, dar nu l-au băgat în seamă“. Fiind rugat să spună unde a văzut hrisovul, Vilceleanu a promis că se va interesa și, dacă nu se va fi înșelat, „însuși va veni la Tîrgoviștea și-mi va lua colacul“²⁰.

În luna august, Vilceleanu se prezintă la acesta, la Tîrgoviște, și împreună se duc la prezidentul Magistratului (Sfatului) orașenesc, Mihalache Vlădescu, fiind de față Aleco Pastia și Aleco Cioranu. Vilceleanu este prezentat ca acela „carele să făgăduiește a ne găsi hrisovul cel pierdut al moștenirii orașului“. Prezidentul îi citește lui Vilceleanu „carte de blestem obștescu pentru aceste sineturi“²¹, iar el o sărută și o cere ca să o arate „la acela ce i să pare că ar fi hrisovul, ca prin mijlocul cărții de blestem să-l aplece să-l dea“, promițînd, în același timp, că în 5—10 zile va aduce răspunsul sau hrisovul. Ca răsplată a slujbei sale, a cerut să fie „și el prenumărat între orășani, avînd asemenea drept de proprietate ca toți oroșanii“. Magistratul îi dă adevărită că aducînd hrisovul, ori va fi socotit între orășeni, ori va fi răsplătit cu bani „potrivit slujbei“.

Vestea găsirii hrisovului s-a răspîndit în Tîrgoviște și omul de la care se aștepta predarea lui era destul de cunoscut în oraș, dacă ținem cont de afirmația din declarația polițaiului, că, el fiind la bilciul de la Cornățel, la 8 septembrie, „un orășan“ l-a vestit că l-a văzut pe Vilceleanu. Întîlnindu-l, acesta i-a spus că „vine de la București, unde au fost să întîlnească pe prietenul la care el nădăjduiește că o să fie hrisovul, dar nu l-au găsit, fiindcă era dus la tîrgul Rîfurenilor, du peste Olt, și merge la Pitești să-i ție calea“. Reiese o contradicție între afirmațiile lui Vilceleanu redată în declarația aceasta: la început spune că ar fi văzut hrisovul Tîrgoviștei între sineturile rămase de la socrul lui, ca apoi să apară un prieten, la care nădăjduia să fie hrisovul. Se pare însă că el dorea să cîștige timp, deoarece hrisovul nu mai era la el, după cum se va vedea. Dar, pe la sfîrșitul lunii octombrie, „au venit în Tîrgoviștea, Gheorghe, fratele igumenului de la mănăstire Butoiu, carele mergînd pã la casele unora și altora dintre orășani au propoveduit că el știe pã omul ce are hrisovul și că Ștefan Vilceleanu este un mincinos și un berbant și un craiu, dar cel ce ține hrisovul cere plată însemnată“.

La 27 octombrie, prezidentul Magistratului, Mihalache Vlădescu, a convocat o adunare a orășenilor, cu care prilej s-a întocmit un „jurnal“ și s-a format o delegație dintre cei mai de frunte orășeni pentru a merge la Pitești, împreună cu acel Gheorghe. Aici le-a fost prezentat un Mihale Costandin, care le-a mărturisit că hrisovul este la el.

După aceasta, delegația tîrgoviștenilor, discutînd modalitățile de a intra în stăpînirea hrisovului, se împarte în două tabere. Mai întîi, polițaiul Naum Chirculescu, deși trebuia să se comporte ca un bun orășean, dar prețuind „mai mult datoria slujbei“, a întreprins cercetări „în taină“ despre Mihale Costandin²² și a

²⁰ Este un obicei foarte vechi, menționat încă din timpul lui Matei Basarab, acela al căutării „cu colacul“ a documentelor de moșie. Așa s-a întîmplat cu cărțile m-rii Panaghia, care au fost găsite „cu colac“ în 1640 (vezi: *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, V (1640—1644), întocmit de M. D. Ciucă, Doina Duca-Tînculescu, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1985, p. 116, doc. 240), sau cu cele ale m-rii Vieros, găsite în Transilvania, unde au umb'at călugări cu „multe colace și cheltuieli“ (doc. din 27 apr. 1642, *Ibidem*, p. 294, doc. 662).

²¹ Este vorba desigur despre cartea de blestem dată de mitropolitul țării, la 19 febr. 1821, așa cum scria Fleischhagl lui Metternich, ceea ce dovedește că înformația lui este veridică.

²² Din aceste investigații deducem că declarația aparține polițaiului și nu altui slujbaş.

aflat că este supus britanic, sub protecția Stărostiei Kesaro-Krăești. Polițaiul și cei peste 20 de țirgovișteni aflați la Pitești au mers la cancelaria Stărostiei și au cerut să fie chemat și Mihale. Acesta a recunoscut că are hrisovul și a pretins pentru el 5000 de galbeni împărătești. „Dooă zile de-a rîndul am avut dezbateri și deabia ne-am învoit ca să-i dăm 300 de galbeni și să ne dea hrisovul, însă dacă va avea semn de hotară” — spunea mai departe declarația amintită. După ce prezintă, la început, două copii ale hrisovului, aduce și „originalul” și se protocoleşte cu primele, iar hrisovul rămîne tot la el. Orășenii se întorc la Țirgoviște ca să aducă banii. Polițaiul, aflat în continuare la Pitești, acționează pe cont propriu, „ca să lucrez aceia ce slujba mă îndatora, ca să nu între orașul în cheltuieli”. El determină pe staroste și Tribunalul local să adeverească acea copie a hrisovului, deși Mihale fugise la București cu „originalul”, și merge la Ocîrmuirea de Argeș ca să se consulte asupra modului cum „să luăm hrisovul de la Mihale”, dînd și o jalbă în acest sens. În jalbă, din 24 noiembrie 1838, dată de el ca din partea celor 23 de orășeni țirgovișteni, spune că la Mihale Costandin din Pitești au găsit „răpusul hrisov al moștenirii noastre, dat de răposatul întru fericire domn Matei Basarab, ce arată toate semnele de hotară ce ocolesc această moșie” și cere ca să-l găsească pe acesta „și a se lua de la el hrisovul nostru care nu este, nici se atinge de a lui ființă, ci în semeție de supus vretanicesc ține la sineși asemenea documenturi publice ale patrii noastre”. Secretarul Ocîrmuirii, găsind de datoria lui să rezolve această problemă, se angajează față de polițaiul din Țirgoviște că, la întoarcerea lui Mihale, „fi va călca casa polițieneste” și va lua hrisovul.

Au rămas în Pitești și alți șapte delegați, unii din Țirgoviște, alții din satele Doicești și Colanu, avînd în frunte pe Ioan Tolea, membru al Magistratului. Aceștia scriu obștei orășenești din Țirgoviște despre demersurile întreprinse. Din această înștiințare reiese că Mihale a răscumpărat hrisovul (nu se spune de la cine) și pentru răsplătirea lui, căci l-a „păstrat numai și numai ca să să arate făcător de bine unui norod”, au convenit să-i dea 300 galbeni împărătești, deși el ceruse inițial 5000. Delegații constată că: „Hrisovul, între alte câte cuprinde pentru hotare, leagă un lucru și care este mai sfînt, adică: moștenire să fie pentru toți căți vor lăcui în orașu și să albă toți, fără osebire, proprietate deopotrivă cum bogatul și săracul, cum boerul și rumănul. Așadar, noi zicem că lucrul nu era nici păgubitor opștii, orișicum și mai de temeiu că dintr-însul să precurmă pă viitorime nemulțumirile și măhnire ce de la mulți și de multe ori s-au vorbit în adunările opștești”. Ei cer deci obștei orășenești să pregătească banii pentru Mihale și să adauge alți 20 de galbeni pentru starostea Kesaro-Krăeștii Curți (care „s-au nevoitu împreună cu noi”) și totodată să trimită și „hîrtie formală pe numele lui chir Mihale, ce pă viitorime este hotărit a fi prenumărat orășan”²³.

În timp ce polițaiul discuta cu secretarul Ocîrmuirii măsurile arătate mai sus, în urma comunicării făcute de delegați obștei orașului, deputații mahalalelor din Țirgoviște, împreună cu alți boieri și negustori, totalizînd 33 persoane, se adună la Magistrat și încheie un nou „jurnal” prin care se stabilește că „precum pomenitul hrisov este foarte trebuincios și folositor pentru oraș, și plata acelor galbeni urmează a să face îndată”, Magistratul să împrumute banii, urmînd ca în timp de trei luni să fie înapoiați împreună cu dobinda lor. S-au împrumutat 10.990 lei, de la 28 orășeni și de la locuitorii satelor Ulmi și Priseaca, cu zapise de împrumut iscălite de Nicolae Tănăsescu, orînduit casier pentru această problemă²⁴. La 24 noiembrie 1838, au sosit la Pitești delegații orășenilor, cu banii.

²³ Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 161.

²⁴ Ibidem, f. 168—169.

Ei nu au fost de acord cu demersurile polițaiului și l-au învinuit că „a fugit de căldura patriotismului“, că s-a înțeles cu toți boierii care au proprietăți în jurul orașului, deoarece, acum, prin hrisov, se dovedesc călcările moșiei. Delegații acuza și pe prezidentul Sfatului orașenesc, Mihalache Vlădescu, că și el ar fi între cei care au rupt din ocina obștei. Pentru că Mihale fugise din Pitești, polițaiul le-a cerut să se întoarcă la Tîrgoviște, să convoace „obșteasca adunare“ a norodului și să trimită jalbă la Departamentul din Lăuntru, ca, acesta, să ia hrisovul de la cel care îl păstra. Dar, întorși la Tîrgoviște, delegații nu au mai așteptat adunarea, ci au trimis la București, unde se afla păstrătorul hrisovului, pe Avram cofetarul și Ioan Vlășceanu și au cumpărat mult rîvnitul document. Încrederea de a păstra „prețioasa“ relicvă au acordat-o polcovnicului Nicolae Vlășceanu, la care a rămas pînă în iulie 1839, cînd a luat-o Ocîrmuirea.

Despre măsurile întreprinse pentru acoperirea cheltuielilor, dă informații amănunțite Ioan Tolea²⁵: „După ce Nae Vlășceanul și cu ceilalți orașani s-au întorsu de la București, cu hrisovul, adunîndu-să toată suflarea orașenească și cetîndu-să hrisovul în auzu opștescu, s-au făcut și socoteala de toți banii cheltuiți, adică 320 de galbeni, prețul cumpărătorii lui, cheltuielile urmate de orașeni în dooă rînduri la Pitești, prin mîna domnului polcovnicu Dimitrache Borsăscu, cum și cheltuiala venirii celor cu d. Vlășceanu la București, și lei 270 ce era dator orașul către un Nicolae Andronescu, încă din zilele răposatului Grigorie Ghica vodă²⁶, și leafa de lei 200 ce au hotărît să plătească lui dascălu Cîrste pentru osteneala strîngerii banilor. Apoi, chipzînd cîți sînt în stare, din totalul lăcuitorilor pe moștenire orașului, au însumat 700 și mai bine de familii, atît lăcuiitori în lăuntru, în oraș, cum și de la cătunele orășenești, adică Prișeaca, Colanul și Ulmi, și au făcut analoghiia ca să plătească fieșcare familie cîte lei 16“.

Polcovnicul Nicolae Vlășceanu, care avea hrisovul în păstrare, împreună cu conțopistul Ioan Tolea și logofătul Cîrstea, care fusese scriitor în cancelaria Magistratului orașenesc, au scos copii după hrisov și le-au împărțit neadeverite la satele cuprinse în el, căci nu au reușit să le adeverească prin Magistrat, și au strîns o sumă de bani în contul lor.

Mare trebuie să fi fost surpriza tîrgoviștenilor cînd au aflat că ceea ce obținuseră cu ațita zbuციum era un hrisov fals. Unii dintre ei încep să adreseze jalbe la domnie pentru redobîndirea banilor dați pentru cumpărarea documentului. Ca-tastiful cu cei care au dat bani cuprinde 765 de nume²⁷. Alții se vād implicați în plastografie, fiind presupuși complici ai lui Ștefan Vilceleanu, sau sînt învinuiți de lăcomie și se cere pedepsirea lor. Domnitorul Alexandru Dimitrie

²⁵ În declarația lui din 27 august 1839 (Ibidem, f. 162). Aceleași informații se găsesc și în declarația lui Nicolae (Vlășcileanu, apare aici) — ibidem, f. 163

²⁶ Prin octombrie 1839 a avut loc și un proces între orașeni și Safta Andronescu din Tîrgoviște, pentru hrisovul dat orașului de către Gr. Dimitrie Ghica la 10 februarie 1825. Nicolae Andronescu, cumnatul Saftei, declară următoarele în legătură cu acest hrisov: „că pricina hrisovului este din zilele răposatului întru fericire domnu Șuțu. Cînd era să se ia moșia orașului s-au făcut cheltuieli mari, și în zilele răposatului întru fericire domnu Grigore Ghica ni s-au slobozit hrisov supt iscălitura Mării Sale, care l-au luat în păstrare răposatul frate-meu, Dumitru, soțul jăluitoarei, fiindcă aceștia cheltuise mai mulți bani în pricina acestui hrisov. După aceia au dat jalbă la Tribunalul local copiii răposatului Tolea, tot de aici din Tîrgoviște, zicînd că tatăl lor au cheltuit sumă de bani pentru hrisovul de mai sus și orașanii nu le-au mai dat banii cheltuiți. Judecătoria a luat hrisovul de la Safta și l-a dat copiilor lui Tolea, în locul banilor, „pînă vor eși banii din oraș“, (Ibidem, f. 263).

²⁷ În urma procesului, mulți din aceștia arată că au fost siliți de către prezidentul Magistratului să contribuie cu bani pentru hrisov (un Vasile Vătămănu a dat 1700 lei, alții mai puțin), cu toate că dascălul Cristea (Hristea) afirmă, în facrîrul său, că banii nu s-au luat cu sila (Ibidem, f. 164).

Ghica, la 8 noiembrie 1839, scria Departamentului Trebilor din Lăuntru referitor la reprezentanții țirgoviștenilor în această acțiune: „subt fățarnicie de a dăseperi documenturi sporitoare pământului acelu oraș și nesocotindu-se că pișesc spre vătămarea și a proprietăților ce acum țin, pentru căci deși s-ar dovedi vreun document doveditor de adevărata stare a pământului orașului domnesc Țirgoviștea, tot acel pământ neapărat ar fi al obștii, iar în parte al niciunuia din cei ce îl țin împărțit, căci nici un lucru al obștii nu să coprinde de cinevași fără plată în folosul aceștia, au înșălat buna simplitate a obștii lăcuiitorilor acelu oraș și au alcătuit contribuție asupra acestora prin încheiere de jurnaluri chiar în presudșia Sfatului Oroșănesc al pomenitului oraș, spre țirguirea și cumpărarea acelu plastografisit hrisov. Cu asemenea dar lăcomitor cuget și cu învinovătoare neînțelegere arătându-se mădularile Sfatului Oroșănesc de acolo, precum și Ioan Tolea, Nae Vlășceanu, Nicolae Tănăsescu și Cirstea dascălu, socotind să se folosească din niște asemenea dăfăimate înscrisuri, urmare ce pravila osindește anume, poruncim a să da în canal de judecată criminală atit lucrătorii acelu plastografist hrisov cît și mai sus pomeniții“, pentru nepravilnica lor faptă, arătându-se „că ar fi lucrind în folosul obștii ai căriia erea mădulari, și să-și primească fiecare osinda ce pravila le-a prevăzut“.

Prezidentul orașului, Mihalache Vlădescu, și Ioan Tolea au fost învinuiți de complicitate cu Ștefan Vilceleanu. Pornind de la răspunsul plastografului la o întrebare pusă în cursul interogatoriului, s-a tras concluzia că cei doi au colaborat cu el. La întrebarea a zecea, care cerea lămuriri în legătură cu semnele de hotar, inculpatul a răspuns: „Pentru semnele doveditoare pentru fiecare hrisov, adică pietrele și alte semne doveditoare ale hotarilor pământului, că de unde le-am știut eu, răspunzu că pentru al Țirgoviștii mi-au dat știință, prin ciornă, dumnealui d. Vlădescu, prezedent de Maghistrat, și cu dumnealui d. Tolea“²⁸. Și, drept urmare, Ocîrmuirea județului Dimbovița răspunde Logofetiei Dreptății, la 18 iulie 1839, că cei doi au fost suspendați din posturile lor, iar la 20 iulie erau trimși la Departamentul din Lăuntru, împreună cu hrisovul, urmînd să fie judecați²⁹. După cercetările ce li s-au făcut la Agia orașului București, s-a văzut că, deși bănuiala ce căzuse asupra lor își avea originea în răspunsul lui Vilceleanu, ulterior inculpatul a arătat că „această însemnare i-ar fi dat-o nu pentru întreprindere de asemenea faptă, ci numai ca să să confrunteze cu hrisovul ce el făgăduise a-l da, a se vedea dacă este potrivit cu poziția locului și dacă acel hrisov ar fi putut favorisi orașul“³⁰. Ei sînt eliberați la 4 august³¹ și repuși în funcții.

Activitatea de depistare a acestor falsuri și de descoperire a făptașilor a pornit de la sesizarea pe care un Alexandru Bulgărescu o făcea domnului, înainte de 16 aprilie 1839, că niște cunoscuți ai lui, grecii Mihale și Dumitru, i-au destăinuit că au un hrisov „al coroanei cinstiții Vistierii, făcut de răposatul întru fericire domn Vlad Radu vodă“ pentru orașul Pitești, pe care doresc să-l vindă, fiind scăpătați³². El anexează la jalbă o copie a hrisovului, care s-a dovedit a fi a unui fals. Domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica, prin rezoluția pusă pe jalbă, la 16 aprilie 1838, avînd în vedere că „poate cinevași a să înșăla să cumpere acest hrisov, cu socotință că ar putea să-și însușească acele pămînturi“, porunca Departamentului Trebilor din Lăuntru să aducă la cunoștința locuitorilor că „oricine s-ar arăta cu acest fel de document va întreprinde lucru zadarnic, fiindcă drep-

²⁸ Arh. St. Filiala Municipiului București, fond Agia orașului București, dosar 1686/1839, f. 15 v. punctul 10. Vezi anexa 3.

²⁹ Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 26, 27, 51.

³⁰ Ibidem, f. 105.

³¹ Arh. St. Filiala Municipiului București, fond Agia orașului București, dosar 1686/1839, f. 39. Rămîne totuși o mare nedumerire: oare cînd spune Vilceleanu adevărul — prima sau a doua oară?

³² Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 1.

turile de stăpînire ce au proprietarii de astăzi pe acele locuri nu sã pot strãmuta nicicum".³³ La rîndul sãu, Departamentul din Lãuntru cerea tuturor ocîrmuirilor județene, Agiei, redacției Buletinului Statului, „Curierului Românesc“ sã comunice locuitorilor porunca domnului.³⁴ La o sumară cercetare s-a vãzut cã hrISOVUL este fals, deși din dosarele procesului nu reiese cine și cum a depistat falsurile.³⁵

Nu reiese nici cum s-a ajuns la autorul falsurilor — Ștefan Vilceleanu — dar nu-i greu de presupus cã Mihale Costandin, cel ce dorea sã vindã hrISOVUL orașului Pitești, fiind adus la Agie³⁶ și cercetat în legãturã cu proveniența acestuia, a mãrturisit de la cine îl are. Așa încît, la 15 iulie, Agia orașului București îi ia interogatoriul lui Ștefan Vilceleanu³⁷, care mãrturisește cã i-a dat negustorului grec trei hrISOAVE FALSE și a primit de la el, numai pentru cel al Tîrgoviștei, „72 icosari, 40 de rubiele și 20 de împãrãtești, 1 cal“, iar pentru cele ale Piteștilor și Ploieștilor nu a primit nimic. Vilceleanu mai aratã cã Mihale nu știe nimic despre plastografie, autorul falsurilor fiind el, în complicitate cu vecinul sãu, Iancul Spirea.

În tacirul (interogatoriul) lui, Ștefan Vilceleanu dã și cîteva date biografice : s-a nãscut la Iași, în 1802, și a rãmas orfan de mic ; în 1816 a plecat la București, unde a slujit la diferiți boieri, iar în 1827 a intrat în Școala Naționalã, dar aceasta „s-au stricat“ cînd cu venirea rușilor în București. În anul 1830 s-a dus în județul Argeș și s-a cãsãtorit cu o nepoatã a lui Dincã Brãtianu, deputatul aceluia județ, fiica lui Toma Gãleşescu. Prin 1837—1838 s-a sfãuit cu prietenul și vecinul lui, Iancu Spirea, și a fãcut primul hrISOV FALS, cel al orașului Pitești, urmat apoi de cele ale Tîrgoviștei și Ploieștilor și de douã ocolnițe — una a moșiei m-rii Radu Vodã și alta a moșiei Zãrnești.

În tacir el aratã și cum a fãcut falsurile. Aceastã primã declarație în privința numãrului falsurilor realizate este completatã ulterior cu alte șase documente. Într-o „Arãtare de cîte bucãți de hîrtii s-au plastografiat de mine însumi, nenorocitul suptiscãlit“³⁸, cãtre Agia orașului București, Ștefan Vilceleanu indicã

³³ Ibidem, f. 1v.

³⁴ În poruncile circulare trimise ocîrmuirilor județene, Buletinului și gazetelor se cere cã aceasta sã fie comunicatã locuitorilor, prin bisericile tuturor satelor, și cei care au cumpãrat asemenea documente, de la cei menționați, sã le aducã la Departament ; frunțașii și preoții satelor sã dea adevãrințe de îndeplinire. Sînt numeroase adevãrințe de acest fel în dosarul Vorniciei din Lãuntru, nr. 2226/1839. Mai mult de atît, unii locuitori, alertați de cele petrecute, cer atestarea unor documente de proprietate, a unor zapise de împrumut. Așa a fost cazul moșnenilor din Corbi, jud. Argeș, care au prezentat la judecata ce aveau cu cei din Cuca, jud. Olț, un hrISOV de la Mircea voievod Bãtrînul, din 1546 (7054), un zapis al Bereascãi, din 1533 (7041) și alte documente. Hotarnicul, Gr. Pleșoianu, socotește cã ele pot sã fie plastografiate, dar Vilceleanu, fiind cercetat, declarã cã nu le-a falsificat, el avîndu-le de la egumenul Dimitrie al Rîmnicului Sãrat, care i le-a lãsat în pãstrare (Ibidem, f. 227, 236).

³⁵ Între metodele de cercetare a documentelor se folosea și critica internã. În procesul dintre moșnenii din Corbi cu cei din Cuca, amintit mai sus, hotarnicul Gr. Pleșoianu a cercetat hrISOVUL adus ca mãrturie, din 1546 (7054), dat de Mircea voievod Bãtrînul, și un zapis al Bereascãi, din 1533 (7041), și a constatat cã „dupã arãtarea hronologhii, nici Mircea voievod Bãtrînul, nici Radu voievod Cãlugãrul, nici boierii iscãliți de martori în zapsul Bereascãi n-au fost pe vremea și în anii însemnați într-acel hrISOV și celelalte, ci cu mulți ani mai nainte“. Aceastã observație i-a determinat pe moșneni sã creadã cã documentele respective sînt false (Ibidem, f. 227). Consultînd o listã a domnilor Țãrii Romãnești, vom constata însă cã el s-a înșelat.

³⁶ La 16 iulie 1839, Departamentul din Lãuntru cerea Secretariatului Statului sã intervinã pe lîngã consulatul Marii Britanii pentru a-l preda Agiei pe supusul sãu, Mihale Costandin, fiind amestecat în pricina hrISOAVELOR MINCINOASE (Ibidem, f. 10)

³⁷ Arh. St. Filiala Municipiului București, fond. Agia, dosar 1686/1839, f. 14—16.

³⁸ Ibidem, f. 75.

11. documente falsificate : 1. un zăpis pentru 260 tuzluci, dat de Dumitru Pănoiu socrului plastografului ; 2. ocolnița Zărneștilor, din jud. Argeș ; 3. un zăpis de 20 galbeni ; 4. ocolnița moșiei Radu Vodă ; 5. ocolnița moșiei Samara, vindută moșnenilor cu 100 galbeni ; 6. un zăpis al lui Mincul Găleşescu pentru o datorie de 1600 lei la socrul plastografului, Toma Găleşescu ; 7. ocolnița moșiei Țigănești, jud. Teleorman, vindută moșnenilor cu 1480 lei, din care a primit 200 lei ; 8. ocolnița satului Stroești, jud. Argeș, dată lui Anastase băcanu ca să o vindă ; 9. hrisovul moșiei Țirgoviște, vindut de Mihale cu 300 galbeni ; 10. hrisovul Pițeștilor, găsit la Iamandi Geambaș din București ; 11. hrisovul Ploieștilor, găsit la Mihale Grecul.

Procesul a durat șase ani³⁹ și plastograful, după șase ani de detenție⁴⁰, a fost pedepsit conform pravilei vremii, „de la partea 5, capitolul 5, articolul 2, lista 83, ca un dovedit și mărturisit plăsmuitor de iscălituri și pecetea domnești“⁴¹. Pravila vremii era *Legiuirea lui Caragea*, dar cu toată precizarea de mai sus, deoarece nu s-a găsit hotărârea judecătii, nu știm dacă, pînă la urmă, i s-a aplicat pedeapsa prevăzută pentru plastografie, adică tăierea mîinii⁴².

Din cele 11 falsuri executate de Ștefan Vilceleanu s-au păstrat în dosarele create de instanțele de judecată⁴³, care s-au ocupat de această afacere⁴⁴, numai

³⁹ Nu vom intra în amănunte despre complicațiile dezbaterilor, datorate numărului mare de persoane implicate, cît și împrăstierii lor prin județe, citarea lor, în totalitate, la aceeași dată fiind imposibilă. Ștefan Vilceleanu a fost arestat la începutul lunii iulie 1839 (la 16 august 1839, într-o jalbă, către Agie, el arată că : „astăzi sînt patruzeci și una dă zile de cînd sînt ridicat de la casa mea“ — Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 198, 217) și hotărîrea Înalțului Divan s-a dat la 6 iunie 1845 (Arh. St. București, fond Înalțul Divan, dosar 6/1843, f. 226, 227, 236).

⁴⁰ Despre condițiile detenției sale vorbește în cîteva jalbe (Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 198, 217, 254, 293 ; fond Înalțul Divan, dosar 6/1843, f. 95, 97, 210).

⁴¹ La un moment dat — în decembrie 1839 — el a încercat să nege că ar fi autorul falsurilor, arătînd că hrisoavele i-au fost lăsate de un Osman Afendi, care a fugit în Rusia și i-a trimis de acolo o scrisoare, cu trei peceti, prin care îi cere să le păstreze bine. Dar în lada unde se păstrau hîrțile confiscate de la el, nu s-a găsit scrisoarea turcului (Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 266, 270). S-a găsit însă un „blanchet cu pecetea poliției orașului Pițești“ (Ibidem, f. 31).

⁴² *Legiuirea Caragea*, la cap. 5 se referă la plastografi : „Art. 1. Plastografi zicem celor ce fac scrisori mincinoase, sau de tot, sau în parte. De tot mincinoase scrisori sînt în cîte peceteile sau iscăliturile sînt mincinoase. În parte mincinoase sînt în cîte cuvîntul celor scrise, sau înpreunarea slovelor, sau slovele, sau numerile, sau veicatul, sau luna, sau ziua sînt drese, sau rase și în locul lor scrise altele ; art. 2. Cîți fac iscălitura domnească, sau pecetea, să li să tae mîna, cîți dreg cuvinte, ori slovniri, ori slove, ori nume, ori veleat, ori lună, ori zi din scrisori domnești, să să osindească la ocnă în soroc de cinci ani ; art. 3. Cîți fac zăpise mincinoase, de datorie particularii, să plătească îndoit de ceea ce era să cîștige cu zăpisul cel mincinos ; art. 4. Iară cîți vor arăta cărți mincinoase, prin neștiință, și să va dovedii că nu le-au știut de mincinoase, aceia sînt nevinovați“ (*Legiuirea preainalțatului și prepravoslavnicului domn și oblăduitoru a toată Ungrovlahia, Ioan Gheorghe Caragea vv, cu toată cheltuiala dumnealor Constantin Caracș, dohtor, și dumnealuj Răducanul Ciinceanul, biv vel stolnic, și dumnealuj Dumitrache Topliceanul, biv vel sluger, Țipărită în privileghiata Tipografie a dumnealor ot Cîșmeaoa răposatului întru fericire domn Mavrogheni din București*, 1818, p. 85. Vezi și *Legiuirea Caragea*, ediție critică, București, 1955).

⁴³ S-au păstrat dosarele de judecată ale instanțelor : Agia orașului București (Arh. St. Filiala Municipiului București, fond Agia, dosar 1686/1839), Tribunalul Ilfov, Secția Criminală (Arh. St. București, fond Tribunalul ..., dosar 1694—1696/1839), Înalțul Divan (Arh. St. București, fond Înalțul Divan, dosar 6/1843). La acestea se adaugă un voluminos dosar creat la Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839.

⁴⁴ La mijlocul secolului al XIX-lea, atît în Moldova cît și în Țara Românească au fost cîteva procese de plastografie cu larg ecou în epocă. Pentru acestea vezi :

copiile hrisoavelor orașelor Pitești și Tîrgoviște. Copia hrisovului orașului Pitești este cea făcută de Alexandru Bulgărescu și înaintată domnului. Hrisovul Tîrgoviștei s-a păstrat în 9 copii, care au fost adunate de autorități de la locuitorii orașului și ai satelor Mănești, Doicești, Dragomirești și Ocnița.

Nu vom mai discuta toate dovezile care probează că cele două hrisoave sînt false, neautenticitatea lor fiind dovedită cu peste 140 de ani în urmă. De altfel nu este necesar un efort prea mare pentru a constata că autorul lor a comis greșeli foarte vizibile pentru cei care lucrează cu documentele. De exemplu: în hrisevul orașului Pitești, Ștefan Vilceleanu atribuie anului 1438 concepțiile primei jumătăți a veacului al XIX-lea, și astfel el vorbește despre „descălcarea romanilor în Dacia”, vîrsările de sînge „ce s-au făcut pentru această patrie”, hriseoave ce s-ar fi făcut pentru pămînt „al aceștii Valahii și Moldaviei”; nu scapă din vedere nici claca și zeciuiala, toate noțiuni, realități ale veacului său pe care le aplică veacului al XV-lea. În hrisevul Tîrgoviștei, cu data 1640, pe domn îl întitulează „Io Matei Radu voevod”, introduce egalitatea între săraci și bogați în stăpînirea moșiei orașului, iar în ceea ce privește componența divanului domnesc⁴⁵ se dovedește un „creator” cu totul și cu totul neinspirat. Pe lîngă faptul că nu cunoaște numele nici unui dregător de al lui Matei Basarab și înșiră tot felul de nume, îi erau străine și dregătoriile epocii și, pe lîngă cîteva care erau și în epoca lui (logofăt, vistier, paharnic), introduce și aici bizarerii. Apar astfel între dregătorii lui Matei Basarab un Manea *beceru*, un Radu *stratornic*, un *on-gratie* Coman. Despre formularele hriseavelor emise de cancelariile domnești ale domnilor Vlad Dracul și Matei Basarab nu avea nici cea mai vagă idee.

Ștefan Vilceleanu se dovedește un total necunoscător al epocilor pentru care a creat aceste documente. Răspunsul lui la una din întrebările anchetatorilor este edificator pentru ignoranța lui: „Că de unde am avut eu știință pentru leaturile vechi, de zilele fiecăruia domn, o mărturisesc că din înfățișarea unui almanah ce mi-au dat știință chir Iancu Spirea, am pus și eu leaturile în pomenitele hriseoave, iar vorbirea ce s-au făcut într-insele este de la sine-mi”.

El scăpase din vedere că și la noi, ca și în alte părți, cercetarea diplomatică a autenticității documentelor care atestau drepturi și privilegii se făcea de multă vreme și bizarerii de genul celor create de el nu puteau să treacă drept acte autentice.

1

1438 (6946) mai 4. Hrisovul fals creat de Ștefan Vilceleanu pentru orașul Pitești.

Fiindcă spre pomenire unor drepturi redobîndite de către rezedenția altor frați domni încă de la descălcarea romanilor în Dacia și din pricina pătrunselor și neadormitelor vitejii și vîrsări de sînge ce s-au făcut pentru această patrie, s-au făcut hriseoave pentru cîteva părți de pămînt al aceștii Valahii și Moldaviei, pî unde au fost tabările de vrăjmași, ca să să stăpînească și de alți frați domni atît pămînturile cu toate veniturile lor, cît și daniile ce s-au închinat pî la sfințite mînăstiri să nu să strice, înputernicindu-se de înalte stăpîniri după ajutoarele ce s-au făcut patrii noastre, ca și acest pămînt al acestui ocol al satului Piteștii, du pî apa Argeșului, și cu toate cătunile du pîn prejur rămîn bune curate pî seama coroanii domneștii noastre. Vistierie, fiindcă în cuprinsul acestui ocol s-au făcut multă vîrsare de sînge, cînd s-au biruit taberile de vrăjmași de către alți frați

V. Apostolescu, *Cu privire la unele falsificări de materiale din trecut în Moldova*, în „Revista Arhivelor”, an VI, 1963, nr. 1, p. 244—266.

⁴⁵ Pentru componența divanelor domnești în această perioadă, vezi: M. D. Ciucă, *Divanele lui Matei Basarab. I (1632—1645)*, în „Revista Arhivelor”, an LXI (1982), vol. XLIV, nr. 3, p. 317—328.

viteji. Iar cătunile du prin prejur sînt acestea : Găvana, Gura Bascovului, Valea Rea, Zmeura, Igeștii și Prundu, și dă drept în apa Argeșului.

Și oricîți lăcuitori să vor așeza cu lăcuința pã acest pãmînt, datori sînt sã plãteascã pã fieșcare an cîte cinsprezece parale la domnia (sic) noastrã vistierie pentru ale lor zidiri și clãdiri, iar pentru sãdire și sãmãnãturi din toate rodurile sã dea zeciuia.ã, fiindcã ne-am milostivit și domnia noastrã asupra lãcuitoilor de nu le-am stricat vechiul obicei al altor frați domni, cu a le mai crește claca, spre înmulțirea norodului. Iar ei cînd nu sã vor ținea sã-și plãteascã datoria lor, ca sã plãteascã pã tot anul precum mai sus sã vorbește, pînã la zece ani, apoi vor fi supuși toți lãcutorii ca sã plãteascã atît domneștii noastre Vistierii, cît și la alți frați domni, dupã praviã pãmîntului ce sã va lega și dã cãtre alți frați. Iar cîți lãcutori sã vor așeza cu șederea din dreptu Gurii Vãii(i) ¹ Stanci(i), la deal, spre Miazã-noapte, sã vor cunoaște de clã(ca)și ai sfintii mãnãstiri Radu Vodã, fiindcã din dreptu Gur(i) Vãii(i) Stanci(i) cãtînd drept, fiind în apa riului și la deal spre Miazãnoapte acel pãmînt, este dat danie sfintei mãnãstiri Radu Vodã, și supuși vor fi acei lãcutori ca sã plãteascã și ei ca și clãcașii ce se vor înmulți pã pãmîntu din ocolul Piteștilor al domnii noastre. Iar la vale, spre Miazãzi, în curgerea api(i) rului, oricîți lãcutori sã vor așeza, cu șederea, pînã la prundu, sã vor cunoaște de clãcași domnești, iar în susul api(i) merge pînã unde dã apa Bascovului în rîul Argeșului.

Și spre stãpînire și pomenirea altor frați domni, fãcurãm acest hrisov, iscãlînd și credincioșii domnii mele.

Leatul 6946 (1438) mai 4

Arh. St. București, fond Vornicia din Lãuntru, dosar 2226/1839, f. 2, copie.

2

1640 (7149) septembrie 31 (sic). Hrisovul fa's creat de Ștefan Vîlceanu pentru orașul Tirgoviște.

Milostiiu Bojieiu, Io Matei Radu Basaraba voevod i gospodar zemli Vlahscoi.

Dupã oarecare evlavie în zilele domnii mele, cea de Dumnezeu noo hãrãzitã, ne-am milostivit întru cuceruicãie, am lãsat toatã moșia du pîn prejurul Tirgoviștii, de sud Dîmbovițã, cogod ² pã seama lãcuitoilor tirgovișteni, ca celor ce vor lãcui pe dînsa a sã hrãni fãrã de bîntuialã, adicã din neam în neam, toți lãcutorii cîți sã vor înscãuna lãcuind pã acest pãmînt, și însumi domnia mea l-am împietrit, cu numiții jupani, de jur împrejur, cu semne nestrãmutate, adicã : copaci, movili, dealuri, vii, fîntini, împietrindu-le fieșcare cu numirea lor. Și sã nu fie acești lãcutori supãrați întru nimic atît de oricîți frați domni vor fi pã urma domnii mele, cît și oricare oameni rãzași dupã în prejurul aceștii moșii, și oricare va îndrãzni a supãra sau sã le cotopeascã din pãmînt, sã fie cãzut supt blestemul sfîntilor pãrinți. Și lãcutorii tirgovișteni sã aibã a sã scula cu carte dã blestemã asupra aceora carii vor cãlca arãtatele semne. Inșã și chiar lãcutorii sã aibã a stãpîni deopotrivã cît bogatu și sãracul, și spre a lor științã și pazã de hotarele moșii, am pus semnele ce mai jos se aratã, mergînd însumi domnia mea de jur împrejurul acestui hotar, împreunã cu arãtații jupani, adecã : de la Amiazãzi din plopii taberii, drept pã drumul Timpei la deal, pã drumul cel vechiu pînã la Sãritoarea lui Negru Vodã, de acoloa drept în plaiul domnesc, și de acoloa drept în plopul bãtrîn, și de acoloa în pluta trãsnitã, și de acoloa în ulmul bãtrîn, unde pusem și piatrã, și de acoloa drept în pod, și de acoloa în Bojoreanca, și de acoloa în Cãlineasa, și de acoloa în Panaghia, și de acoloa în Bulgarul, și de acoloa în coasta viilor, și de acoloa în Gura Ocniții, și de acoloa în Fîntina cu pești, și de acoloa în Piatra Tãtarului, și de acoloa drept în heleșteul domnesc, și de acoloa drept în rãdãcina pãrului rãtund, și de acoloa iarãși în plopii taberii.

Și spre odihnã și pomenire, mîncarãm la masa dã piatrã împreunã cu : jupan Manea postelnicu, jupan Stanciu vornicu, jupan Mihai logofãtu, Dumitru

¹ Literele cuprinse aici și mai jos între paranteze unghiulare au fost omise în text.

² Așa în text, a vrut să fie, probabil, „slobodã“.

spătaru, i Cazan Sacov, i Stan Negrov, Cîrstea stolnecu, Galea păharnecu, Pahulea vistierul, Manea beceru, Radu stratornic, angratie Coman.

Și spre a avea hotărâle nestrămătată moștenire și nebîntuită supărare, le-am dat acest hrisov scris de logofătul Dan ot Gherghiță.

Leat 7149 (1640) septemvrie 31

Io Matei Radu Basarab vovoda, milostieiu Bojjeiu (gospodară).

Pecetea gospod

(Insemnare): Copia aceasta, fiind scoasă de mine din cuvînt în cuvînt după cel adevărat hrisov, ce să află la miinile lui Mihale Costandin, supusul vretanicesc din Pitești, chear după cererea lui, în trecutele luni, în Canțelariia cinstitei K. K. Stărostii din Pitești, întocmai ca și aceasta, spre dovadă o încredințez cu iscălitura. În anul 1838 octomvrie 29.

Hagi Ioan Hagi Ianea

(Pe verso este adevărarea din partea starostelui Vaciu):

Copia aceasta, fiind scoasă de scriitorul ce se vede, din cuvînt în cuvînt după cel adevărat hrisov, ce chear de Stărostie s-au văzut, s-au cetit, față fiind și chear din oroșanii țirgovișteni, spre dovadă se adeverează cu iscălitura și pecetea Stărostii, spre aceiași urmare cu cel adevărat hrisov.

Hristu Vaciu, starostea K. K.

1838 octomvrie 29

Sigiliul Stărostiei

(Adeverirea Judecătoriei județului Argeș)

Judecătoria județului Argeș

Locuitorii orașului Țirgoviște, pă lingă jal(ba ce au dat din)³ parti-le, priimită la Judecătorie (supt numărul)³ 671, alăturînd și această, în dos, (copie scoasă)³ după un hrisov pentru moștenirea moșii orașului Țirgoviște, ce s-au găsit la un Mihalache Costandin, au cerut totodată a i să da adevărarea noastră. După care, Judecătoria, urmînd cu aducerea în a ei presudsvie atît a d-lui Vaciu, starostea K.K., a căruia adevărare să vede dată într-această copie subț a d-lui iscălitură și pecete, la 29 octomvrie trecut, cît și a lui Hagi Ioan sin Hagi Ene, scriitoru aceștii copii a numitului hrisov, precum să vede iscălit în josul ei, și a unui Anastasie Buldureș, martorul pentru aceasta, și mărturisind și prin chiar graiu d-lor că iscăliturile ce le-au pus sînt ale dumnealor, întemeind de adevărata această copie, de aceia, spre a-și avea încredințarea, s-au adevărit de Judecătorie cu iscăliturile noastre.

Anul 1838 noemvrie 26

No. 4266

(Pre)zident¹, stolnic I. Cătuneanul

Judecători, N. Socolescu

Pomojnic, D. Zăgănescu

Sigiliul Judecătoriei

Ediție. Regest, *Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului*, V, p. 98, doc. 202.

Arh. St. București, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2226/1839, f. 397, copie; alte copii, ibidem, f. 350, 351, 422, 423, 427—430.

3

1839 iulie 15. Tacrirul (interogatoriul) luat plastografului Ștefan Vilceleanu.

Cînstitului dumnealui serdar Dumitrache Ioanidis, șeful Secției al 3-lea, al cînstitului Departament din Lăuntru.

³ Loc rupt.

La întrebările ce mi s-au făcut, precum am arătat prin viul graiu așa incredințez și printr-acest înscris, în frica lui Dumnezeu, cele următoare. Însă după chipul următor :

1. Adică la leat 1802 aprilie 22 sînt născut, în poliția Iașilor ot Moldavia, mahalaoa Treisfetitele, din părinți, răposatu Hristache vtori vistier, sin medelniceru Lascarache, și mumă Elena, fiica răposatului Manole medelniceru. Și din nenorocire am rămas sărmani de părinți cinci copii — 3 copii și 2 fete. Eu sint cel mai mic născut, pã urma jalniților miei frați. Și cum am cunoscut lumea cu ochii, neavînd altă căldură de către rudenii, am lăsat pe toți ai casii și m-am înstreinat pierzîndu-mi patria mea. Am slujit pe la unii-alții cercînd multe cata-dromii pân streini periculoase, ce pot a să socoti și ale mele patimi într-acele însemnate halimale a unor nenorociți barbați.

2-lea. La leat 1816 am trecut hotaru țării Moldavii, am venit la București, am slujit pe la curți boerești pînă la leat 1827, cînd, atunci, vîzînd și eu pe mulți tineri de seama mea mai norociți și adăpați de izvorul științii, și eu privindu-mă întru a mea nenorocire întocmai ca într-o oglindă prevezătoare, am pus toată nădejdea mea întru osteneală și, prin rugăciunea ce am făcut dumnealor boerilor Comiteți, am intrat în Școala Națională a poliției Bucureștilor. Am vîndut toate hainele du pã mine pentru hrana guri(i), apoi, cînd sã zic Doamne ajută! atuncea au venit muscalii și s-au stricat școala. De la urmatu și încetatu leat, după mulțimea ostenelelor mele, treaba m-au cerut și am slujit slujbe pub(1)ice¹.

3-lea. La leat 1830 am venit în județu Argeșului, unde m-am și căsnicit, luînd o nepoată a dumnealui stolnicu Dincă Brătianu, depotat al aceluia județ Argeș.

4-lea. Pã la leat 1837 și pînă la leat 1838, adică leat încetat, ne-am povățuit și ne-am unelțit amândoi, cu d-lui chir Iancu Spirea, vecinul și prietenu meu, ce este cu șederea tot în satul meu, vărul dumnealui medelnicerului Iordache Spiropolu, ca sã facem un hrisov pentru orașu Pitești, pentru care cu dreptul adevăr l-am și făcut, precum sã va vedea. Iar eu pricepînd pã al meu prieten și tovarăș Iancu Spiru cu vicleniile întru al nostru jurămînt, care l-am făcut cu sãrutarea a sfintelor moaște domnului nostru Isus Hristos, cum cã vom fi următorii urmatului jurămînt între noi, cu a nu ne defăima cumplita noastră povață a bunului nostru placu. Și deosebit de acel hrisov întru care vorbim, mai avem plămuite încă două, unul al Tirgoviștii și altul al Ploieștilor, și o ocolniță a moșii Radu Vodă, ce sã află astăzi la dumnealui chir Iancu Spirea. Deosebit, o ocolniță ce mai făcusem pent(r)u¹ moșia Zărneștii, care sã se întrebe un Iorgu Pănoi ot Zărnești, căci în favorul lui au privit. Și d-lui Iancu Spirea au dat acea ocolniță în mîna d-lui căminarului Iancu Mavrodolu, fostului prezident, și prin mijlocirea fostului prezident au silit pã acel Iorgu Pănoi și au vîndut atît partea sa de moșie cît și alte părți streine dumnealui pitarului Tache Zisu din București. Care bani i-au primit căminaru Iancu Spirea și, prin multe învîrteli și ceapuri ale dumnealor, m-au făcut sã tac, care de la pricini va dovedi (cã gura) am închis-o siluit fiind.

5-lea. Vîzînd vicleniile dumnealui chir Iancu Spirea, cã m-au înșelat de la ocolnița ce au mijlocit cu dumnealui căminaru Ioan Mavrodolu și au dat dumnealui pitarului Tache Zisu, pentru care nu știu de vor fi toți la un complot sau nu, adică de au și d-lor vreo știință de plastografie sau nu, iar la enteres s-au în-părțit toți.

6-lea. După ce am făcut chear eu însumi aceste cinci hîrtii, adică trei hrisoave și dooă ocolnițe, pentru care sã vorbește mai sus, cu știrea și povața dumnealui chir Iancu Spirea, numai dooă ocolnițe i le-am dat la mînă, pentru care una au luat bani cu dumnealui căminaru, fostul prezident, iar alta o ține și acum. Nu știu de va fi luat cevași. Așadar cunoscîndu-i viclenia, m-am tras cu celelalte trei hrisoave, la o parte dîndu-le și încredințându-le în mîna unui Mihale Grecu, suditul englezesc, de la care am primit, pentru hrisovul Tirgoviștii 72 de icosari, 40 de rubiele și 20 de împărătești, 1 cal și alt nimic. Iar pentru celelalte doă hrisoave, adică al Piteștilor și al Ploieștilor, n-am primit nimic de la Mihale. Și lui Mihale nu i-am pomenit nimic pentru urmata plastografie, nu știe nimic, numai eu și Iancu știm, la ideea mea. Iar Iancu, de va fi mai spus căminarului, eu nu știu.

7-lea. La aceste trei hrisoave și două ocolnițe ce să vorbește într-acest tacir, n-am avut nici o deosebită uneltă sau instrument și ergalii sau vreo pecete de domnu să fac, decât numai hirtie și cerneală și niște iscălituri streine și incurcate am făcut, precum să vor și vedea.

Și eu, fiind născut pravoslavnic creștin, după a mea credință și adevăr, în frica lui Dumnezeu, într-acestași chip știu și într-acestași chip mărturisesc și prin viu graiu unde voi fi întrebat.

Anul 1839 iulie 15

Ștefan Vâlceleanu, de la moșiia mea Vâlcelile, din jud. Argeș

8-lea. Mai adaog și aceasta că prieteșugu mieu cu acel Mihale Grecu, care i-am încredințat pomenitele hrisoave, s-au iscat într-acestași chip: că mergînd eu oricînd la Pitești trăgeam la gazdă la acel han unde îl ținea numitu în arendă, de sânt acum doi ani de zile de cînd avem cunoștință.

9-lea. Că de unde am avut eu știință pentru leaturile vechi, de zilele fiecăruia domn, o mărturisesc, că din infățișarea unui almanah ce mi-au dat știință chir Iancu Spirea, am pus și eu leaturile în pomenitele hrisoave, iar vorbirea ce s-au făcut într-însele este de la sine-mi.

10-lea. Pentru semnele doveditoare pentru fieșcare hrisov, adică pietrele și alte semne doveditoare ale hotarelor pămîntului, că de unde le-am știut eu, răs-punzu că pentru al Tîrgoviștii mi-au dat știință, prin ciornă, dumnealui d. Vlădescu, precedent de Maghiștră, și cu dumnealui d. Tolea. Iar pentru al Piteștilor, chir Iancu Spirea, iar pentru al Ploieștilor singuri lăcuiitorii mi-au dat știință că ar avea trebuință de asemenea semne precum și hrisovu coprinde.

11-lea. În fărșitul dărilor acestor pomenite hărtii numitului Mihale și avînd desfăcută numai o hărtie a Tîrgoviștii, cu luare de bani, și alte două hărtii nu le avea dăsfăcute cu luarea banilor, și s-au publicuit de către înalta stăpînire cu a nu să mai priimi asemenea hărtii de la mîna numitului Mihale, apoi/au venit la mine acasă Mihale și întrebându-mă că nu mai am niscarevași hrisoave să-i mai dau, ca să mai ia cevași spre hrana vieții, eu cu totul m-am letirat cu a nu mai avea înclinare cu dănsul și i-am răspuns că nu mai am. Așadar, el au scos un cuțit în casa mea, făcîndu-mi felurimi de jurăminte că mă omoară de nu voi mai da vreunul, două hrisoave. Eu, ca să scap de numitu, i-am făgăduit că mai am încă un hrisov al domnului Miloș, dar nu că îl aveam sau am cugetat a-l pune în lucrare precum și celelalte, ci numai și numai ca să scap de numitul cu viață i-am făgăduit că îl am, dar nu-l am lîngă mine, ci la București. Și, de frica numitului, ca nu care cumvași să-mi calce casa în vreo noapte, am și plecat cu dănsul la București. Și mergînd cu dînsul pînă la Potlogi, m-am furișat de dînsul și, împreună cu sluga mea, și am fugit trecînd apa Argeșului, am mas noaptea în plasa Ogrăzenilor, împreună cu dumnealui suptocîrmuitoru Băicoveanu și cu alte obraze. Și de atunci și pînă acum nu l-am mai văzut.

Intr-acestași chip știu tot șiru pricinii și așa mărturisesc, în frica lui Dumnezeu, că am fost înșălat și amăgit de multa apilpsiiie și sărăcie, și cu mila domniilor voastre veți milostivi asupra unui tic(ăl)os¹.

1839 iulie 15

Ștefan Vâlceleanu

Orice corodondenție am avut cu Mihale Costandin în pricina a trei hrisoave de mai sus au urmat prin mijlocirea fratelui dumisale Petrache ot Pitești, și toate scrisorile sale îndată ce le priimiam, îndată le rupeam, și de aceea nu s-au putut găsi acum de domniia voastră.

1839 iulie 15

Ștefan Vâlceleanu

Acest tacir a lui Ștefan Vâlceleanu să adeverează și de suptiscăliții, spre încredințare.

D. Ioanid, pentru d. ocîrmuitor Simion R . . .

Pentru d. procuror I. Cioranu (?) ajutor, carele au întrebat pă Ștefan Vâlceleanu de este al lui acest tacir și au răspuns că în adevăr nu numai iscălit, dar și scris de însumi este, și că este dat de voie și sânt adevărate arătările-mi.

Arh. St. București. fond Agia orașului București, dosar 1686/1839, f. 14—16, orig.

RÉSUMÉ

Dans la première moitié du XIX-ème siècle, la ville de Tirgoviște, ancienne capitale de la Valachie, s'est vue dans la situation d'être réduite à l'état de dépendance féodale, ce qui était arrivé aussi à d'autres villes et bourgades vers la fin du XVIII-ème siècle et au commencement du XIX-ème. La lutte menée par les citadins pour défendre leur bien a mis cependant en évidence qu'ils n'étaient pas en possession du document qui, à leur avis, les consacrait en tant que propriétaires des terres de leurs aïeux. En profitant de la situation, un faussaire a vendu aux citadins un diplôme par lui confectionné. Des circonstances similaires doivent avoir conduit aussi à la falsification de tels documents pour les villes de Ploiești et Pitești.

L'auteur de l'article présente les conditions qui engendrèrent le document falsifié en faveur de la ville de Tirgoviște, les circonstances dans lesquelles les citadins ont contacté le faussaire, ainsi que l'action déployée pour la découverte du faux et la punition du coupable. Il fournit ensuite quelques données biographiques sur celui-ci et brièvement des preuves de l'inauthenticité des documents concernant Tirgoviște et Pitești. Les textes des faux sont reproduits dans l'annexe, ainsi que l'interrogatoire pris par les autorités au faussaire.

PRÉCIS

Tirgoviște, the old capital of Wallachia, was, in the first half of the 19th century, in the position to fall under the feudal dependency as was the case with other towns and townlets at the end of the 18th century and the beginning of the 19th century. During the townspeople's struggles for their estate, it came to light the fact that they didn't possess the record that they pretended to sanction the possession upon their ancient land. Taking advantage of this situation a forger of documents sold a charter made by himself to the townspeople. Nevertheless that the same circumstances caused the falsification of similar records for Ploiești and Pitești.

The author of the article shows the conditions that led to creation of the false record in favour of Tirgoviște, the circumstances under which the townspeople came in touch the forger of documents as well as the discovery of forgery and author's punishment.

There are also given some biographical data of the forger of documents and, briefly, some evidences that prove the lack of authenticity of the records concerning Tirgoviște and Pitești. The texts of the false records are enclosed together with the interrogatory of the forger of documents by the authorities.